

Punkte	
Eksamihinne	
Aastahinne	
Teema nr	

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM

ÜHISKONNAÕPETUS

13. JUUNI 2018

Õpilase ees- ja perekonnanimi: _____

Isikukood: | | | | | | | | | | | | | | | |

Kool: _____

Maakond/linn: _____

MEELESPEA

1. Mõtle rahulikult, aega on 2 tundi ja 30 minutit.
2. Eksamitöö küsimustele vastamise järjekord vali ise.
3. Enne vastamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
4. Vastamisel on lubatud kasutada põhiseadust.
5. Kirjuta vastused loetavalt ja üheselt mõistetavalt selleks ettenähtud kohtadele.
6. Kirjuta eksamitöö sinise või musta tindi või pastakaga. Harilikku pliiatsit kasutada ei ole lubatud.
7. Paranduste tegemisel tõmba vale vastus maha ja kirjuta selle asemele õige vastus.
8. Vastust üle kirjutada ega korrektuurpliiatsit või -linti kasutada ei ole lubatud.

I. ÜHISKOND JA SOTSIAALSED SUHTED (15 p)

1. Õigused, vabadused ja kohustused Eesti Vabariigi põhiseaduse II peatükis. (4 p)
Otsusta põhiseaduse abil, kas väide on õige (Õ) või väär (V). Lisa põhiseaduse paragrahv, mis kinnitab väidet või lükkab selle ümber.

Väide	Õ / V	§ nr
Eesti kodaniku Jacki kohus on olla ustav põhiseaduslikule korrale ning kaitsta Eesti iseseisvust.		
Narvas, kus elanike enamiku keel ei ole eesti keel, võib kohalikus omavalitsuses kasutada sisemise asjaajamisekeelena selle paikkonna püsielanike enamiku keelt – vene keelt.		
Õigus eestikeelsele põhiharidusele on vaid lastel, kelle kodune keel on eesti keel.		
Eesti riigikirik on Eesti Evangeelne Luterlik Kirik.		

2. Sotsiaalmeedia ja suhtlusvõrgustikud. (2 p)
Sotsiaalmeedia on meedia, kus inimesed suhtlevad ning loovad ja jagavad teavet ja ideid virtuaalsetes kogukondades ning võrgustikes.

2.1. Too üks näide sotsiaalmeedia kanali või keskkonna kohta. 1 p

2.2. Selgita, milliseid võimalusi pakub sotsiaalmeedia ettevõtjatele või asutustele oma eesmärkide saavutamiseks. 1 p

3. Plagieerimine. Vasta küsimustele, tuginedes allikale ja oma teadmistele. (4 p)

Rain Kooli: loomevargus on tavavargusest hullemgi (29.05.2017)

Plagiaat ehk /.../ pole aktsepteeritav ega õigustatav kusagil – ajakirjanduses, blogides, suhtlusvõrgustikes, luuleõhtul ega teatris, tõdeb Rain Kooli Vikerraadio päevakommentaaris. /.../

Läinud nädalal õnnestus mul elukestva õppe ühe osana kogeda midagi, mida 26 aasta pikkuse ajakirjanikutee vältel pole seni õnnestunud. Sain ühe koostööprojekti osana avaldamiseks arvamusartikli, mis osutus umbes 40 protsendi ulatuses otseseks plagiaadiks. /.../ Kuna ühel arvamustoimetajal pole põhjust artiklite autoreid automaatselt varasteks pidada, avaldasin artikli paha aimamata. Läks vaja tähelepanelikku lugejat, kes algallika ingliskeelsest ajakirjandusest välja raalis. Pärast seda ei jäänud muud üle kui artikkel rahvusringhäälingu veebist kõrvaldada ja lugejatelt vabandust paluda.

Autor saatis mõni aeg hiljem omapoolse vabanduse, mis minu jaoks polnud kuigi veenev: „Viiteid antud loos kasutatud algartiklile ma lugu kirjutades juurde ei lisanud, sest tegemist oli blogitekstiga ehk minu mõtisklustega antud teemal blogis.

Et tänapäeval kasutab väga suur hulk inimesi blogide ja suhtlusvõrgustike taolisi sotsiaalmeediakanaleid, kordan igaks juhuks üle ühe lihtsa tõe. See peaks tegelikult olema enesestmõistetav, aga ei ole. Vargus on vargus on vargus. /.../

Allikas: Vikerraadio päevakommentaar. <http://www.err.ee/598319/vabandame-lugejate-ees>

Täidab
hindaja

4 p

ÜL 1

2 p

ÜL 2

1 p

SA INNOVE

1 p

4 p

ÜL 3

3.1. Mis on plagiaat? 1 p

Täidab
hindaja

1 p

3.2. Miks allika autor Rain Kooli oli sunnitud lugejate ees vabandama? 1 p

1 p

3.3. Kes vastutab trükisõnas avaldatu eest? Märki sobiv variant plussiga (+). 1 p

☐	väljaandja
☐	autor
☐	trükikoda
☐	lugeja

1 p

3.4. Nimeta üks tingimus, millisel juhul võib kasutada teise inimese loomingut. 1 p

1 p

4. Sotsiaalne tõrjutus. (5 p)

4.1. Vasta küsimustele, tuginedes tabeli andmetele.

Täidab
hindaja

5 p

ÜL 4

Töötuse määr aastatel 2014–2016, protsentides			
Töötute grupid	2014	2015	2016
kokku	7,4	6,2	6,8
eestlased	6,0	5,4	5,5
venelased	10,8	8,5	10,0
muust rahvusest isikud	7,9	5,6	8,4
oskavad eesti keeles rääkida ja kirjutada	8,3	5,3	5,6
ei oska eesti keelt	13,3	10,8	15,5
põlisrahvastik	6,8	5,6	6,1
immigrantrahvastik	9,4	8,2	9,2

Allikas: Statistikaamet. <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>
(viimati uuendatud 14.02.2017)

1) Kas esitatud aastate lõikes on töötuid olnud rohkem eestlaste või muust rahvusest isikute hulgas? Märki sobiv variant plussiga (+). 1 p

eestlased

muust rahvusest isikud

1 p

2) Mis on tabeli andmetel suurimaks takistuseks töö leidmisel? 1 p

1 p

3) Missuguses töötute grupis on kasvanud 2016. aastaks töötute osakaal kõige rohkem? 1 p

1 p

4.2. Mis, lisaks töötusele, on veel põhjuseks, et inimene võib langeda sotsiaalselt tõrjutute hulka? Nimeta üks põhjus. 1 p

1 p

4.3. Kirjuta üks abinõu toimetulekuks, mida Eesti riik pakub töötutele inimestele. 1 p

1 p

SA INNOVE

II. RIIK JA VALITSEMINE (19 p)**1.** Eesti valitsus. (2 p)

1.1. Mis on kõrgeima täidesaatva võimu peamine ülesanne Eestis? 1 p

1.2. Kes juhib Vabariigi Valitsust? Kirjuta nimi ja ametikoht. 1 p (punkti annab nime ja ametikoha kirjutamine)

Nimi: _____

Ametikoht: _____

2. Eesti ühiskonna probleemid. (3 p)

Vasta küsimustele, toetudes karikatuurile ja oma teadmistele.

Allikas: <http://arvamus.postimees.ee/1649911/juhtkiri-kallim-suits>

2.1. Millist Eesti ühiskonna probleemi on sinu arvates karikatuuril kirjeldatud? 1 p

2.2. Nimeta lisaks tubakale veel üks toode, mis on Eestis aktsiisiga maksustatud. 1 p

2.3. Kas üksnes aktsiisi tõstmine aitab ühiskonnas olevaid probleeme lahendada? Märki sobiv vastus plussiga (+) ja põhjenda oma valikut. 1 p

jah ☐ei ☐

Põhjendus: _____

Täidab
hindaja

2 p

☐

ÜL 1

1 p

☐

13

1 p

☐

14

3 p

☐

ÜL 2

1 p

☐

15

1 p

☐

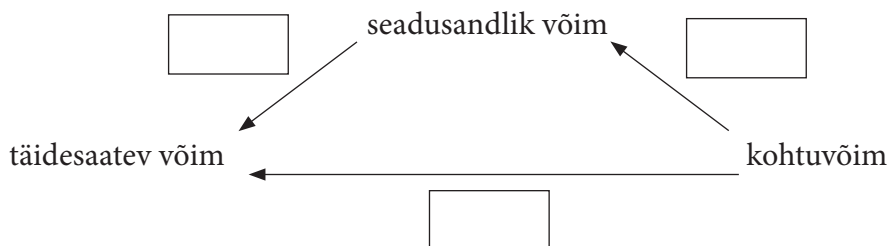
16

1 p

☐

17

3. Kuidas kontrollivad Eesti Vabariigis üksteist seadusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim? Kirjuta esitatud valikutest iga noole juurde kasti üks sobiv põhiseaduse paragrahvi number. Jälgi noole suunda. Kaks põhiseaduse paragrahvi jääb üle. (3 p)

- § 97 Riigikogu võib avaldada Vabariigi Valitsusele, peaministrile või ministrile umbusaldust otsusega, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus.
- § 100 Vabariigi Valitsuse liikmed võivad sõnaõigusega osaleda Riigikogu ja tema komisjonide töös.
- § 101 Valitsuse liiget süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega lõppevad tema volitused.
- § 136 Riigikontrolör võib oma ülesannetesse kuuluvais asjus võtta sõnaõigusega osa Vabariigi Valitsuse istungitest.
- § 152 Riigikohus tunnistab kehtetuks mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseadusega.

4. Eesti Vabariigi institutsioonid. (2 p)

Demokraatlikus riigis on loodud ametiasutused ja institutsioonid, mis kontrollivad võimukasutust. Leia loetelust õiguskantsleri, vabariigi presidendi ja riigikontrolli üks ülesanne ning märki selle ees antud number tabelisse. Kaks ülesannet jääb üle. 2 p (3 õiget 2 p, 2 õiget 1 p)

Ametiasutus/institutsioon	Ülesande nr
õiguskantsler	
vabariigi president	
riigikontroll	

- Jälgib eraettevõtete majandustegevust.
- Teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu üle.
- Tagab riigi julgeoleku ja jälgib põhiseaduslikust korrast kinnipidamist.
- Esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtluses.
- Kontrollib, kuidas riik ja kohalikud omavalitsused on maksumaksja raha kulutanud ning mida selle eest pakkunud.

Täidab
hindaja

3 p

18

ÜL 3

2 p

19

ÜL 4

SA INNOVE

5. Kohalikud valimised. (4 p)

5.1. Mis aastal toimuvad järgmised kohalike omavalitsuste volikogude valimised? 1 p

5.2. Mis vanusest alates saab kohalikel valimistel hääletada ja mis vanusest alates kandideerida? 2 p

Hääletada:

Kandideerida:

5.3. Kohalikel valimistel saavad osaleda kõik hääleõiguslikud kohaliku omavalitsuse üksuse maa-alal püsivalt elavad isikud, ka need, kes pole Eesti Vabariigi kodanikud. Miks on oluline, et ka nemad saaksid valida? 1 p

6. Kes ja kuidas seab ametisse kohaliku omavalitsuse juhi – linnaeape või vallavanema? (1 p)

7. Õigusriik. (4 p)

7.1. Selgita mõiste „õigusriik”. 1 p

7.2. Kas Eesti on õigusriik? Märki sobiv vastus plussiga (+) ning selgita seisukohta õigusriigi tunnuse abil. 1 p

jah ☐ei ☐Selgitus:

7.3. Otsusta, kas vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele on tabelis märgitud õigused igapäheõigused või kodanikuõigused. Märki tabeli sobivasse lahtrisse pluss (+). 2 p (5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

Kodanikuõigus	Õigus	Igapäheõigus
	õigus haridusele	
	õigus saada abi välisriigis viibides	
	õigus puhtale looduskeskkonnale	
	õigus valida Riigikogu	
	õigus kuuluda erakonda	
	õigus isikupuutumatusse	

Täidab
hindaja

4 p

☐

ÜL 5

1 p

☐

20

2 p

☐

21

1 p

☐

22

1 p

☐

ÜL 6

4 p

☐

ÜL 7

1 p

☐

24

1 p

☐

25

2 p

☐

26

III. KODANIKUÜHISKOND (13 p)

1. Vabatahtlik tegevus: võimalused ja mured. (8 p)

Loe tekst läbi ning vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal.

Täidab
hindaja

8 p

ÜL 1

Keskmine vabatahtlik on naine (58% kõikidest vabatahtlikest) /.../ Ta on parimas tööeas (25–49aastaseid on kõikidest vabatahtlikest 46%). Tal on kesk- või kutseharidus (50% vabatahtlikest) ja ta töötab kas spetsialisti, ametniku või juhina. Ta on eesti rahvusest (77%) ning pärit kas Tallinnast (25%) või Lõuna-Eestist (25%). Eri tüüpi vabatahtlikud: 21% vabatahtlikke on ühekordsed panustajad, 73% panustas rohkem kui üks kord, 46% vabatahtlikest osales mõne organisatsiooni kutsel ja juures tegutsedes, 52% osales vabatahtlikus tegevuses omal algatusel ja/või iseseisvalt. Kõige suurem vabatahtlike osakaal on Jõgevamaal (55%), Võrumaal (49%) ja Raplamaal (43%), kõige väiksem Saaremaal (9%), Põlvamaal (13%) ja Viljandimaal (18%). Aasta jooksul osaleb vabatahtlikus tegevuses 31% Eesti elanikest, sarnaselt Euroopa Liidu keskmisega, mis on 29%.

Vabatahtlik tegevus Eestis 2013. Allikas: http://www.vabatahtlikud.ee/UserFiles/uuringud/Vabatahtlik_tegevus_faktileht_est.pdf

1.1. Millises vanusegrupis on vabatahtlikke naisi kõige rohkem? 1 p

1 p 27

1.2. Mitu protsenti kõikidest vabatahtlikest moodustavad mehed? 1 p

1 p 28

1.3. Kas rohkem on vabatahtlikke, kes tegutsesid oma algatusel, või neid, kes osalesid mõne organisatsiooni kutsel? Märki sobiv vastus plussiga (+). 1 p

☐
☐

Rohkem on oma algatusel tegutsevaid vabatahtlikke.

Rohkem on mõne organisatsiooni kutsel tegutsevaid vabatahtlikke.

1 p 29

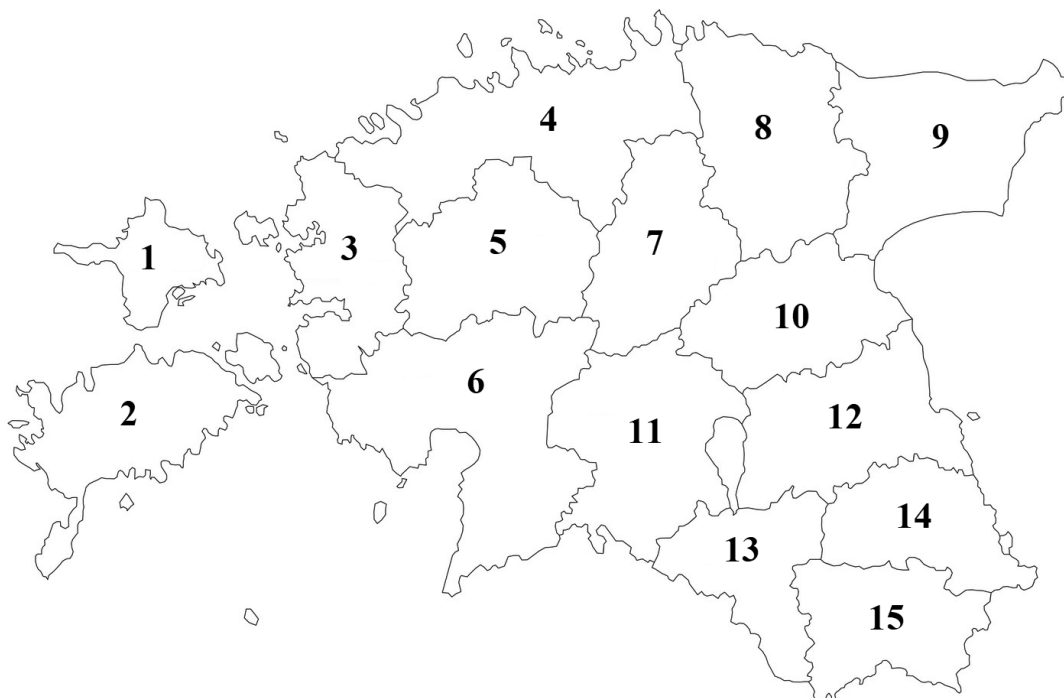
1.4. Esita allikateksti põhjal üks fakt, mis kinnitab, et Eestis on vabatahtlik tegevus levinud. 1 p

1 p 30

SA INNOVE

1.5. Töö kaardiga. Vabatahtlike osakaal maakonniti. 4 p
Vasta allikateksti andmete ja kaardi põhjal küsimustele.

Täidab
hindaja

Eesti maakondade kaart seisuga suvi 2017

- 1) Nimeta kaks kõige suurema vabatahtlike osakaaluga maakonda.

Maakonna nimi: _____ Nr kaardil: _____

Maakonna nimi: _____ Nr kaardil: _____

2 p

31

- 2) Nimeta kaks kõige väiksema vabatahtlike osakaaluga maakonda.

Maakonna nimi: _____ Nr kaardil: _____

Maakonna nimi: _____ Nr kaardil: _____

2 p

32

2. Noorte osalemisvõimalused ja õpilasorganisatsioonid. (5 p)
Loe tekst läbi ning vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal.

Täidab
hindaja

5 p

☐ ÜL 2

Täna Vabaduse väljakul omaalgatusliku tantsupeo püsti pannud noored rahvatantsijad ei osanud isegi arvata, milline suursündmus nende uitmõttest välja kasvab.

Kui noored tantsijad said hommikul kurva teate, et jaheda ilma tõttu jääb tantsupeo lõunal toimuma pidanud etendus ära, siis ei tundnud nad mitte kergendust, vaid hoopis kurbust.

„Hommikul kuulsime kõik, et tantsupeo teine etendus jääb ära. Meil on oma tantsurühma grupp Facebookis, kuhu kõik hakkasid kirjutama, et mis mõttes jääb ära. Teeme ise!” kirjeldas üks korraldusmeeskonna liikmetest Kertu Sõerd.

Mõte korraldada oma tantsupidu hakkas idanema esialgu sellest, et taheti lihtsalt minna Kalevi staadioni kõrvale aasa peale tantsima. Lihtsalt paari rühmaga. „Ja üks hetk avastasime ennast siit, kus on lihtsalt tuhat tantsijat ja see on täiesti uskumatu,” rääkis Sõerd ja lisas, et see tõesti ei olnud algne plaan – aga kuidagi lihtsalt nii läks. „Kõik haakusid külge ja hakkasid kõike korraldama. Et kõik koos suudeti see kokku panna, on imeline!”

Ka Nippolainen, kelle sõnul nende grupil on korraldamine lihtsalt veres, tõdes, et sellist pidu ei osanud küll ette näha. „Aga süda ütles, et nii on õige,” ütles neiu. Ta tänas kõiki, kes noortele peo korraldamisel abiks olid. „Ma tahan kõiki abi eest tänada – suur aitäh teile kõigile, kes tulite ikkagi!”

Allikas: <http://www.postimees.ee/4164787/>

oma-tantsupeo-korraldanud-noored-kuidas-nii-et-jaab-ara-teeme-isev, 2017

- 2.1. Milles väljendus noorte tantsuhuviliste kodanikualgatus pärast tantsupeo etenduse ärajäämist? 1 p

1 p ☐ 33

- 2.2. Kuidas aitasid suhtlusvõrgustikud kaasa omaalgatusliku tantsupeo korraldamisele Vabaduse väljakul? 1 p

1 p ☐ 34

- 2.3. Miks on omaalgatusliku tantsuetenduse korraldamine Vabaduse väljakul näide kodanikuühiskonna toimimisest? 1 p

1 p ☐ 35

- 2.4. Miks on seesugused noorte algatused ühiskonnale vajalikud? Nimeta kaks põhjust. 2 p

1) _____

2) _____

2 p ☐ 36

IV. MAJANDUS (18 p)

1. Vasta küsimustele allika toel ja oma teadmiste põhjal. (6 p)

Täidab
hindaja

6 p

 ÜL 1

Erialase hariduseta ja vähese töökogemusega noore tööleaitamiseks maksame tööandjale palgatoetust ja hüvitame koolituskulu.

Teenuse sihtrühmaks on 17–29aastane noor,

- kellel puudub erialane haridus (on alg-, põhi- või üldkeskharidus) ja
- kellel ei ole töökogemust või see on lühiajaline (on viimase kolme aasta jooksul töötanud vähem kui aasta või on kokku töötanud vähem kui kaks aastat) ning
- kes on töötukassa abiga otsinud tööd järjest **vähemalt neli kuud** ega ole tööd leidnud.

Tööandja peab sõlmima noorega tähtajatu töölepingu või vähemalt kaheaastase tähtajalise lepingu ning võimaldama talle vajaduse korral väljaõpet töökohal ja/või osalemist tööalasel koolitusel.

Allikas: Eesti Töötuskassa, Noorele. <https://www.tootukassa.ee/content/teenused/noorele>

1.1. Mis Eesti riigiasutus tegeleb tööturu probleemidega? 1 p

1 p 37

1.2. Miks on põhiharidusega noortel töö leidmine keeruline? 1 p

1 p 38

1.3. Kes on registreeritud töötu? 1 p

1 p 39

1.4. Kuidas riik motiveerib tööandjaid võtma tööle noori? 1 p

1 p 40

1.5. Nimeta üks kohustus, mille riik seab tööandjatele, et saada toetust noorte töölevõtmisel. 1 p

1 p 41

1.6. Kas sinu arvates peaks noorte tööpuuduse puhul sekkuma eelkõige riik või vastutab oma karjääri eest noor ise? Märki sobiv vastus plussiga (+) ja põhjenda oma seisukohta. 1 p

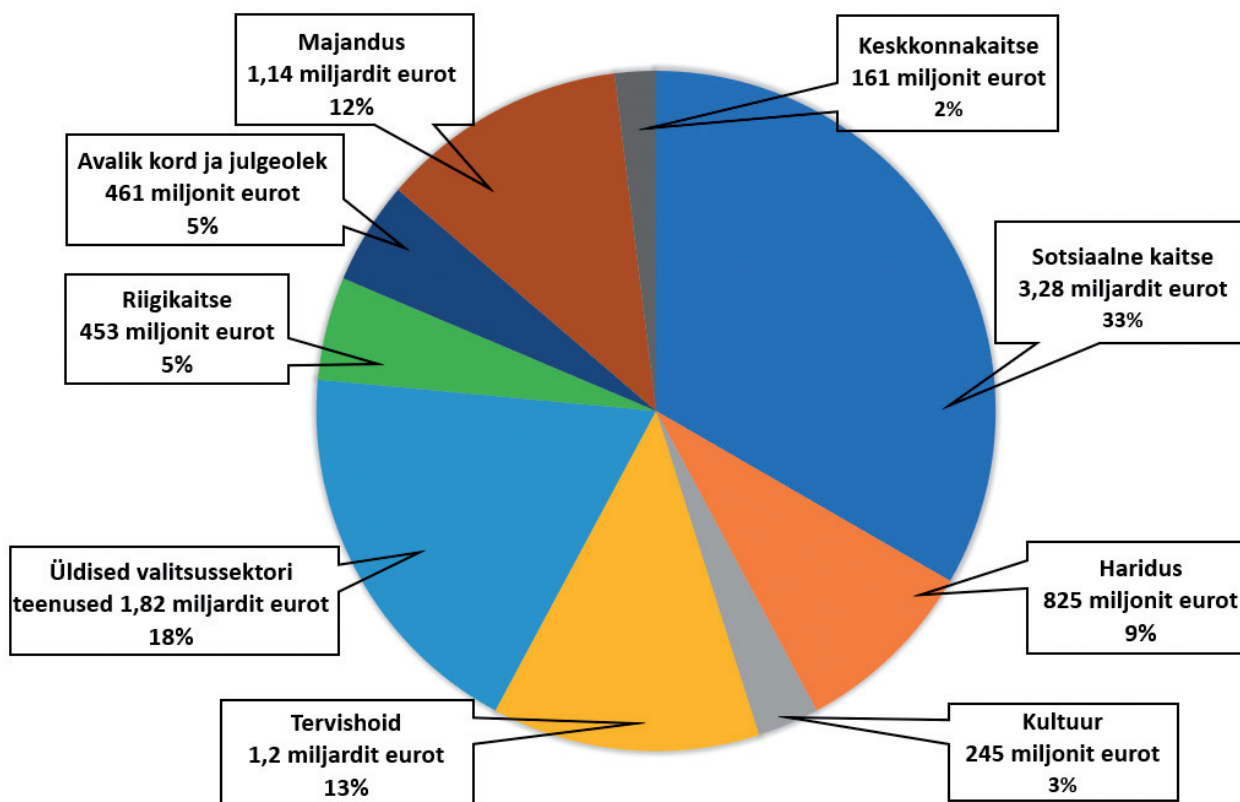
riik noor

Põhjendus:

1 p 42

2. Riigieelarve. (4 p)

Vasta küsimustele allika „Riigieelarve kulud 2017” toel ja oma teadmiste põhjal.

Riigieelarve kulud 2017

2.1. Selgita mõiste „eelarve”. 1 p

1 p 43

2.2. Mis valdkonnale kulus vastavalt 2017. aasta eelarvele kõige rohkem raha? 1 p

1 p 44

2.3. Miks on riigi kulud sotsiaalsele kaitsele suured? Selgita näite abil. 1 p

1 p 45

2.4. Millisele valdkonnale peaks riik sinu arvates rohkem raha kulutama? Nimeta valdkond ja põhjenda näite abil. 1 p

Valdkond: _____

Põhjendus: _____

1 p 46

Täidab
hindaja

4 p

ÜL 2

3. Palk. (6 p)

3.1. Kas töötava inimese pangaarvele kantakse brutopalk või netopalk? 1 p

brutopalk ☐netopalk ☐Täidab
hindaja

6 p

☐

ÜL 3

1 p

☐

47

3.2. Mis makse (makseid) maksab töötaja oma töötasult? Kirjuta vastus sobiva maksumäära järele. 3 p

1,6% _____

2% _____

20% _____

3 p

☐

48

3.3. Kas tabelis loetletud töötajad saavad palka riigieelarvest (avalik sektor) või erasektorist? Märki tabeli sobivasse lahtrisse pluss (+). 2 p (5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

Avalik sektor	Ametinimetus	Erasektor
	kultuuriminister	
	politseinik	
	OÜ Pae Farmer autojuht	
	riigikohtunik	
	G4S turvatöötaja	
	Rimi müüja	

2 p

☐

49

4. Nimeta riigieelarvesse laekuv tööandja maks, millest kaetakse riikliku pensioni- ja tervisekindlustuse kulud. (1 p)

1 p

☐

ÜL 4

50

5. Selgita, miks on oluline maksta riigile makse. (1 p)

1 p

☐

ÜL 5

51

V. ARVAMUSLUGU (10 p)

Täidab
hindaja

10 p

Vali kolmest teemast üks ja kirjuta arvamislugu. Vastamisel kasuta ära kõik märksõnad, ava nende sisu ja lisa vähemalt kaks asjakohast näidet. Arvamislugu peab moodustama seotud terviku, järgima õigekirjareegleid ning peegeldama sinu seisukohta või hinnangut käsitletava teema kohta. Märksõnade kasutamise järjekord vali ise.

1. Koolikiusamisest rääkimine ei ole kaebamine – see on enese ja teiste kaitsmine

Märksõnad: koolikiusamine, põhjused, kiusatav, kiusaja, kõrvalseisjad, märkamine ja õige reageerimine

2. 16aastased noored on valmis poliitikas osalema

Märksõnad: vastutus, valimised, kogukond, kaasamine, poliitilised kogemused

3. Kui palju peaks riik inimeste käitumist reguleerima?

Märksõnad: sõnavabadus, vaba valik, vastutus, eluviis, reeglite kehtestamine

Hindamine

1 p – tekst on tervik

1 p – stiil ja õigekiri on korrektsed

1 p – esitatud on isiklik arvamus/järeldus/hinnang

1 p – esitatud on üks teemakohane näide; 2 p – esitatud on kaks teemakohast näidet

1 p – avatud on ühe märksõna sisu; 2 p – avatud on kahe märksõna sisu; 3 p – avatud on kolme märksõna sisu; 4 p – avatud on nelja märksõna sisu; 5 p – avatud on viie märksõna sisu

Hindajale:

Tekst on seotud
tervik

1 p

52

Stiil ja õigekiri
on korrektsed

1 p

53

Esitatud on isiklik
arvamus/järeldus

1 p

54

Kasutatud on
kahte näidet

2 p

55

Märksõnade kasutamine õiges kontekstis

5 p

56

MÄRKMED:

MÄRKMED